

Agnieszka Och

Studenckie Koło Naukowe „Progress”
Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej
- opiekun naukowy mgr Mariusz Pyra

OFERTA EDUKACYJNA PAŃSTWOWEJ SZKOŁY WYŻSZEJ W BIAŁEJ PODLASKIEJ W ASPEKTCIE POTRZEB REGIONALNEGO RYNKU PRACY (WOJ. LUBELSKIEGO)

Streszczenie

Szkolnictwo wyższe w Polsce jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów życia społecznego. W ciągu ostatniego ćwierćwiecza przeszło ono znaczne ilościowe, jakościowe oraz instytucjonalne przemiany. Dotyczy to również specyficznego publicznego sektora edukacji – państwowych wyższych szkół zawodowych. Aktualnie funkcjonuje w Polsce 36 takich podmiotów edukacyjnych, które powstały zwłaszcza w miastach, które utraciły charakter stolicy województwa. Ich oferta edukacyjna jest bardzo różnorodna z uwagi na rozmieszczenie przestrzenne na terenie całego kraju, a co za tym idzie także odmienną specyfikę i potrzeby danego regionu. Spośród wszystkich państwowych wyższych szkół zawodowych w Polsce jako studium przypadku została wybrana Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (Jagielski, Żebrowska 2012).

Celem artykułu było scharakteryzowanie oferty edukacyjnej istniejącej w tej uczelni oraz zdiagnozowanie jej potencjału i kompatybilności w stosunku do potrzeb gospodarki regionu.

Badania oraz analizy prowadzone były z pomocą literatury przedmiotu, analizy wyników badań dotychczas przeprowadzonych, danych statystycznych GUS (źródła wtórne). Wykorzystano również studium przypadku, gdzie źródłem informacji była dokumentacja PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

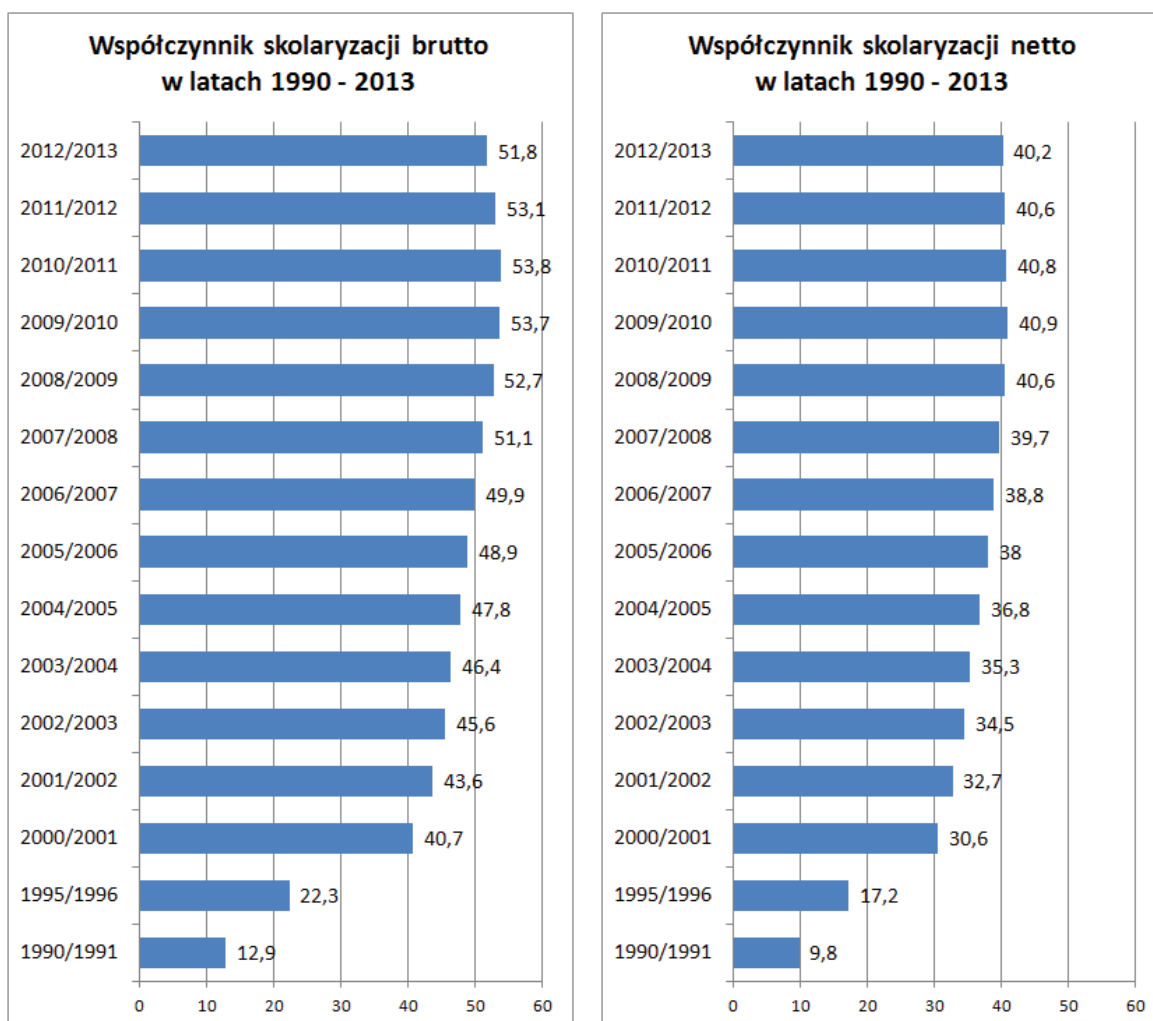
Autor liczy na to, iż poruszana problematyka będzie zaczynem do podjęcia kolejnych badań m.in. na przedsiębiorcach i instytucjach otoczenia biznesu w kontekście potrzeb regionalnego rynku pracy.

Wstęp

Edukacja na poziomie wyższym jest jednym z czynników wpływających na wiele różnych aspektów życia społecznego i gospodarczego poszczególnych krajów na całym świecie. Poziom edukacji wyższej, jej jakość i struktura wpływają zarówno na życie osobiste i zawodowe indywidualnych osób, jak i na całe społeczności lokalne, regionalne oraz społeczeństwo (Drapińska 2013).

Sposób działania szkolnictwa wyższego, zarówno na szczeblu kraju, jak i na poziomie uczelni, w III Rzeczypospolitej Polskiej, reguluje akt prawny o randze ustawy. Obecnie obowiązująca ustawa z 27 lipca 2005r. o nazwie „Prawo o szkolnictwie wyższym” (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.) powstała z połączenia ustawy o szkolnictwie wyższym i ustawy o wyższych szkołach zawodowych. W myśl obowiązującego prawa polskie uczelnie dzielą się na „akademickie” i „zawodowe”. Pierwsze z nich to uczelnie, w których przynajmniej jedna jednostka organizacyjna ma uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora. Uczelnia zawodowa to taka, która prowadzi studia pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolite studia magisterskie, ale nie ma uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora.

Upowszechnienie szkolnictwa wyższego w Polsce, które wynikało od strony podażowej z inicjatywy zarówno szkół państwowych, jak i prywatnych, spowodowało przede wszystkim zmiany ilościowe w sektorze edukacyjnym. Miarą powszechności kształcenia są współczynniki skolaryzacji. W okresie ostatnich dwunastu lat współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym wzrosły ponad czterokrotnie. Współczynnik skolaryzacji brutto jest to (wyrażony procentowo) stosunek wszystkich osób uczących się na danym poziomie do całej populacji (według stanu w dniu 31 grudnia) osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia. Współczynnik skolaryzacji brutto wzrósł z 12,9% w roku akademickim 1990/1991 do 53,8% w roku akademickim 2010/2011. Współczynnik skolaryzacji netto to stosunek liczby studentów w nominalnym wieku kształcenia na danym poziomie do liczby ludności zdefiniowanej, jak przy współczynniku skolaryzacji brutto, czyli do całej populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia. Współczynnik skolaryzacji netto wzrósł z 9,8% w roku akademickim 1990/1991 do 40,8% w roku akademickim 2010/2011 (ryc. 1).

Ryc. 1. Współczynnik skolaryzacji brutto i netto w szkolnictwie wyższym w Polsce w latach 1990 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Region lubelski zamieszkiwany jest obecnie przez 2,15 mln mieszkańców, co plasuje go na ósmym miejscu wśród województw w kraju pod względem potencjału ludnościowego. Stolicą regionu, jedynym dużym i tym samym najważniejszym miastem województwa jest Lublin, zamieszkały przez ponad 350 tys. mieszkańców.

Jednym z bardzo istotnych składników kapitału intelektualnego Lubelszczyzny są studenci. Według danych GUS w 2010 roku w województwie lubelskim studioowało ogółem około 102 tys. osób, w tym około 62 tys. na studiach stacjonarnych i około 40 tys. na studiach niestacjonarnych. Zdecydowaną największą grupę stanowili studenci uniwersytetów, znacznie mniej było studentów wyższych szkół rolniczych, wyższych szkół technicznych i akademii medycznych. Studenci wybierali także państwowe wyższe szkoły zawodowe (w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu). W sumie społeczność studencka w tych szkołach liczyła około 7 tys. osób.

Jednakże oprócz sfery ilościowej, zarówno studentów jak i uczelni, niezmienne istotna w dobie silnej konkurencji podmiotów edukacyjnych jest sfera jakościowa, a konkretnie to, czy ich oferta jest zróżnicowana, a jednocześnie dostosowana do zmieniającego się rynku pracy. Niewątpliwie uczelnia, w tym także poddana szczegółowej analizie PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej jest istotnym kreatorem kapitału ludzkiego w regionie, który zasila lokalny rynek pracy. Ale z hipotezą tą są związane bardziej szczegółowe problemy badawcze:

1. W jakim zakresie PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej dostosowuje ofertę kształcenia do aktualnego zapotrzebowania kreowanego przez rynek pracy?
2. W jaki sposób białska uczelnia uczestniczy w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy?
3. Czy PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej dywersyfikuje tzw. populację uczącą się?

Badania oraz analizy prowadzone były z pomocą literatury przedmiotu, analizy wyników badań dotychczas przeprowadzonych, danych statystycznych GUS (źródła wtórne).

Wykorzystano również studium przypadku, gdzie źródłem informacji była dokumentacja PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

Analiza oferty edukacyjnej PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej w kontekście niżu demograficznego i potrzeb regionalnych pracodawców

Uczelnia powstała 1 sierpnia 2000 roku. Obecnie w PSW prowadzony jest nabór na 22 kierunki studiów, w tym 6 inżynierskich i 4 na poziomie magisterskim, a także 20 kierunków studiów podyplomowych. Szczegółowy wykaz oferty edukacyjnej przedstawia poniższa tabela.

Tab. 1. Oferta edukacyjna PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Studia I stopnia
Inżynierskie: budownictwo, gospodarka przestrzenna, informatyka, mechanika i budowa maszyn, rolnictwo, inżynieria geologiczna.
Licencjackie: bezpieczeństwo narodowe, ekonomia, finanse i rachunkowość, fizjoterapia, filologia (język angielski, język rosyjski), pedagogika, pielęgniarstwo, ratownictwo medyczne, socjologia, turystyka i rekreacja, zarządzanie, zdrowie publiczne.
Studia II stopnia
Magisterskie (uzupełniające): ekonomia, turystyka i rekreacja, zdrowie publiczne, pielęgniarstwo.
Studia podyplomowe
Kierunki pedagogiczne: edukacja wczesnoszkolna z informatyką, wychowanie przedszkolne z podstawami logopedii, podyplomowe studia kwalifikacji pedagogicznych, terapia pedagogiczna z podstawami logopedii, asystent rodziny.
Kierunki związane z zarządzaniem i ekonomią: zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie kryzysowe, ochrona informacji niejawnych i danych osobowych, zarządzanie oświatą, obsługa celna, spedycyjna i logistyczna obrotu towarowego.
Kierunki filologiczne: język angielski w biznesie, obsłudze transgranicznej i lotniczej, język rosyjski w biznesie, obsłudze transgranicznej i lotniczej, kształcenie nauczycieli języka angielskiego, kształcenie nauczycieli języka rosyjskiego, kształcenie tłumaczy języka angielskiego.
Kierunki informatyczne: technologia informacyjna i informatyka w szkole.
Kierunki związane z rolnictwem: rolnictwo ekologiczne i projektowanie terenów zielonych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej www.pswbp.pl

Z powyższej tabeli wynika, iż PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej kształtuje popyt na ofertę edukacyjną skierowaną również do dorosłych – tzw. oferta kształcenia ustawicznego (lifelong learning), a co się z tym wiąże – dywersyfikuje populację uczącą się zarówno pod względem wieku, jak i zainteresowań naukowych.

Analizując wskaźniki bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych należy pamiętać, iż nie do końca oddają one rzeczywisty wynik konfrontacji siły dyplomu z możliwościami zaistnienia na rynku pracy. Wynika to z faktu, że powiatowe urzędy pracy nie dysponują danymi na temat absolwentów, którzy mogą pozostawać w rejestrach urzędów pracy na terenie innych województw, analogicznie jak absolwenci uczelni nie lubelskich zasilają szeregi bezrobotnych powiatowych urzędów pracy naszego województwa. Jednakże z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie wynika, iż najwyższy odsetek bezrobotnych absolwentów odnotowano na następujących kierunkach: technologia żywności i żywienia człowieka, mechanika i budowa maszyn, zarządzanie, pedagogika, administracja, politologia i nauki społeczne oraz wychowanie fizyczne. Na te kierunki na rynku pracy jest niewielkie zapotrzebowanie. Natomiast

najmniejszy wskaźnik bezrobocia charakteryzuje absolwentów następujących kierunków: kierunek lekarski, farmacja, finanse i rachunkowość, informatyka, grafika komputerowa (WUP Lublin 2012).

Po konfrontacji tych dwóch zestawień łatwo zauważyć, iż kierunki oferowane przez białą uczelnię mają swoich przedstawicieli w obu grupach, zarówno w grupie absolwentów z najmniejszym wskaźnikiem bezrobocia, jak i największym. Jednakże należy tutaj zaznaczyć, iż w Strategii Rozwoju Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej na lata 2011 – 2018 wyraźnie widać, iż szczególny nacisk kładziony jest na kierunki medyczne, ekonomiczne oraz techniczne, czyli tzw. „przyszłościowe”. Ale warto sobie zadać zasadnicze pytanie, czy można dziś przewidzieć, które kierunki i specjalności studiów będą odpowiadały potrzebom regionu za 5 czy 10 lat? Na pewno warto próbować, gdyż prognozowanie popytu na konkretne usługi edukacyjne szkolnictwa wyższego, a więc realizację konkretnych kierunków studiów, które wyposażą absolwentów w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne przybiera na znaczeniu jako nieodłączny element oceny trendów zewnętrznych, w szczególności z perspektywy osób zarządzających uczelniami.

U podstaw większości scenariuszy rozwoju szkolnictwa wyższego i dotychczasowych prognoz liczby studentów w Polsce leżą dane demograficzne o liczbie ludności w Polsce, z których jednoznacznie wynika, że dla uczelni wyższych nadszedł bardzo trudny okres – okres oddziaływania niżu demograficznego. Prognoza przewiduje, że do roku 2023, który będzie kulminacją skutków niżu demograficznego dla szkół wyższych, rekrutacja na I rok studiów I stopnia będzie się obniżać co roku o 2 – 4%. A więc z około 443 tys. w roku 2012 spadnie do około 325 tys. w roku 2023. Natomiast począwszy od 2024 roku będzie następował aczkolwiek powolny, ale jednak wzrost liczby studentów I roku.

Natomiast jeśli chodzi o liczbę studentów I roku i prognozę liczby studentów I roku w ujęciu regionalnym to istniały województwa, w których uczelnie zrekrutowały więcej niż wskazywałyby na to średnia skłonność do podejmowania studiów w Polsce oraz liczba ludności w tychże województwach. Istniały także takie, w których studiowało mniej studentów aniżeli wynikałoby to z założenia proporcjonalnego rozkładu geograficznego. Zakładając, że skłonność do podejmowania studiów nie różni się znacząco między mieszkańcami poszczególnych województw można stwierdzić, że nierówności te są w głównej mierze wynikiem przepływów między województwami. Część województw jest „importerem”, a część eksporterem studentów.

Na podstawie danych dotyczących kształtowania się liczby studentów w poszczególnych województwach wyliczono wskaźnik popularności akademickiej województw:

$$Wp = \frac{LS1r}{mLS1r}$$

gdzie:

Wp – wskaźnik popularności akademickiej województwa

LS1r – liczba studentów I roku w województwie w roku X

mLS1r – liczba studentów I roku w województwie wg modelu opartego o dane demograficzne i wskaźniki skłonności do podejmowania studiów w Polsce w roku X (Forlicz 2012).

Kształtowanie się wartości wskaźnika na poziomie większym od 1 oznacza, że województwo przyciąga więcej studentów niż wynika to z jego potencjału ludnościowego (importer). Wartość wskaźnika mniejsza od 1 oznacza, że w danym województwie studiuje tych studentów mniej, co związane jest z ich wyjazdem na studia do innych ośrodków akademickich (eksporter). Województwami, które zdecydowanie można określić jako importerów studentów są: dolnośląskie, małopolskie, mazowieckie. Najniższe wskaźniki popularności akademickiej notują województwa: lubuskie, warmińsko – mazurskie, podkarpackie. Ich wskaźniki popularności akademickiej w 2009r. wynosiły kolejno: 1,26, 1,23, 1,3, 0,62, 0,67, 0,69. Województwo lubelskie niestety należy do tej drugiej grupy – eksporterów studentów, gdzie wskaźnik popularności akademickiej w 2009r. wynosił 0,90. Warto jeszcze nadmienić, iż prognoza liczby studentów I roku studiów I stopnia w roku 2015 w województwie lubelskim zakłada, iż będzie ona wynosiła około 21 tys., w roku 2020 około 17 tys., a w roku 2023 około 16 tys. (Forlicz, 2012).

Ciekawą ekspertyzę naukową przeprowadziły dr J. Bielecka-Prus i dr E. Czapka z UMCS w Lublinie dotyczącą m.in. opinii studentów na temat rynku pracy w województwie lubelskim, planów zawodowych studentów po ukończeniu studiów. Badaniami objęto 200 studentów kształcących się w uczelniach województwa lubelskiego. Zachowano proporcjonalny udział szkół wyższych w regionie oraz uwzględniono strukturę kształcenia według grup kierunków (Bielecka-Prus, Czapka 2013).

Analiza zebranych danych pokazała dość pesymistyczny obraz regionu jako miejsca do życia i pracy dla absolwentów szkół wyższych. Tylko 1/3 studentów objętych badaniami uważa, że ma szansę na zdobycie jakiegokolwiek pracy po studiach. Jeszcze mniej, bo 7% respondentów, ma nadzieję na znalezienie pracy zgodnej z wykształceniem i kwalifikacjami i zaledwie 1,5% upatruje szansy na pracę satysfakcjonującą pod względem finansowym. Wyniki badań wskazują, iż ponad połowa respondentów ocenia szanse na znalezienie pracy zgodnej z wykształceniem i kwalifikacjami jako małe lub żadne (61,5%). Jest to bardzo niepokojące zjawisko w kontekście kapitału intelektualnego Lubelszczyzny ponieważ już w trakcie nauki studenci są przekonani, że w województwie lubelskim nie znajdą pracy w swoim zawodzie.

Sugeruje się rozwinięcie sieci doradztwa zawodowego na poziomie szkoły średniej w celu zorientowania młodzieży w aktualnych trendach na rynku pracy. Prawdopodobne jest bowiem, że wybór kierunku studiowania jest wyborem

przypadkowym lub słabo umotywowanym, nie mającym związków z realiami rynku pracy. Warto także pomyśleć o gruntownej modernizacji treści nauczania, programu studiów, a także o zasadności otwierania nowych kierunków, których absolwenci nie znajdą zatrudnienia. Należy także przygotować studentów do funkcjonowania na rynku pracy w województwie lubelskim (między innymi poprzez rozwój umiejętności pozyskiwania wiedzy na temat lokalnego rynku pracy), tak, aby mogli oni na bieżąco monitorować trendy i dostosowywać się do potrzeb pracodawców. Być może warto pomyśleć o poszerzeniu ich wiedzy przydatnej do zakładania własnej działalności gospodarczej, tak aby nie obawiali się stworzyć miejsca pracy dla samych siebie (Bielecka-Prus, Czapka 2013).

Jednym z mechanizmów zewnętrznych, odgrywającym istotną rolę w aspekcie jakości świadczonych usług jest Proces Boloński. Jego głównym celem jest standaryzacja w zakresie zasad organizacji kształcenia w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego. Wprowadzenie standaryzacji usług edukacyjnych dokonuje się po to, aby mogła nastąpić swoboda w przepływie kapitału intelektualnego i związanej z nim wiedzy, który to kapitał niezależnie od państwa członkowskiego byłby na porównywalnym poziomie, a zdobyte wykształcenie i wiedza byłyby honorowane i uznawalne (Goranczewski 2011).

Natomiast wypełnianie postanowień Strategii Lizbońskiej w zakresie tworzenia gospodarki opartej na wiedzy (GOW) wymaga kształcenia przyszłych absolwentów pod kątem potrzeb rynku pracy. A możliwe jest to m.in. poprzez:

- uwzględnienie w procesie tworzenia oferty kształceniowej priorytetu zwiększania wśród absolwentów szkół wyższych ich możliwości do zdobycia zatrudnienia;
- opracowywanie innowacyjnych programów studiów, metod nauczania;
- oferowanie studentom wszystkich stopni studiów możliwości odbycia stażu w przedsiębiorstwie i traktowanie go jako integralnej części studiów;
- realizowanie założeń kształcenia ustawicznego (Marszałek 2010).

Warto przywołać w tym momencie §44 Statutu Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej który mówi, iż Konwent jest organem doradczym i opiniującym. W jego skład wchodzi oprócz interesariuszy wewnętrznych, jak Rektor, Prorektor, Dziekani, Kanclerz, przedstawiciele pracowników, także interesariusze zewnętrzni, jak przedstawiciel zarządu województwa lubelskiego, starosta powiatu bialskiego, prezydent miasta Biała Podlaska, dyrektor banku prowadzącego obsługę finansową uczelni, prezes izby gospodarczej w Białej Podlaskiej, przedstawiciel absolwentów PSW, przedstawiciel instytucji i stowarzyszeń naukowych, zawodowych oraz twórczych, przedstawiciel przedsiębiorców, przedstawiciele dwóch uczelni, z którymi PSW posiada umowę o współpracy. Natomiast §45 Statutu PSW wymienia kompetencje Konwentu, a mianowicie:

- wyrażanie opinii odnośnie strategii i planów rozwoju oraz sposobów funkcjonowania uczelni;
- wyrażanie opinii dotyczących potrzeb kształcenia i prowadzenia działalności naukowo – badawczej i wdrożeniowej;
- występowanie do Senatu z wnioskami o uruchomienie nowych kierunków studiów, kierunków i specjalności zawodowych, studiów podyplomowych itp.;
- wspieranie inicjatyw władz uczelni służących rozwojowi regionu, władz lokalnych, regionalnych i krajowych;
- informowanie opinii publicznej w regionie o działalności Uczelni.

Potwierdza to jedynie tezę, że uczelnia bialska, będąca kreatorem kapitału ludzkiego w regionie, kładzie duży nacisk na to, ażeby jej oferta kształceniowa, jak również poszczególne programy nauczania były konsultowane z przedstawicielami przedsiębiorców, zestawiane z tym, co dzieje się z absolwentami opuszczającymi mury uczelni (badanie losów absolwentów uczelni), tym samym bardziej kompatybilne w stosunku do potrzeb i oczekiwań lokalnych pracodawców.

Podsumowanie

Współczesny rynek pracy bywa określany jako nieprzewidywalny i turbulentny. Rynek, który wymaga od osób na nim już funkcjonujących lub dopiero wchodzących specyficznych umiejętności i kwalifikacji. Szczególnie istotne jest to z punktu widzenia ludzi młodych, kończących edukację, nie posiadających doświadczenia, czy przygotowania, a rozpoczynających karierę zawodową. W szczególnej trudnej sytuacji znajdują się absolwenci uczelni wyższych mających często dużą wiedzę, głównie teoretyczną, lecz mało przydatną na rynku pracy.

Rynek pracy w województwie lubelskim charakteryzuje się znaczącym zróżnicowaniem przestrzennym oraz wysoką dysproporcją pomiędzy popytem a podażą pracy. Niedopasowania te mają głównie charakter strukturalny, co pociąga za sobą szereg zagrożeń dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Szczególne wyzwania stoją przed uczelniami wyższymi, jako tymi ośrodkami edukacyjnymi, na których spoczywa ogromna odpowiedzialność zarówno wobec przemian gospodarczych, jak i młodych ludzi decydujących się na wybór określonej ścieżki kariery zawodowej.

Nauka i szkoły wyższe powinny stanowić ważne impulsy rozwoju społeczno – gospodarczego danego regionu. Stąd nie bez znaczenia są takie inicjatywy, jak budowanie sieci współpracy w triadzie nauka – biznes – sektor publiczny (samorządowy). Taka współpraca i takie relacje pozwolą na jeszcze trafniejsze, pod względem popytu lokalnych pracodawców, dopasowanie podaży szkolnictwa wyższego na regionalnym rynku.

Istnieje wiele pytań dotyczących związków pomiędzy ofertą, czyli podażą polskiego szkolnictwa wyższego, a potrzebami gospodarki. Na wiele z tych pytań może nie być prostej odpowiedzi, jak choćby: czy kształcenie ma mieć charakter akademicki czy zawodowy, w jakim zakresie szkolnictwo powinno zaspokajać potrzeby rynku pracy, a w jakim potrzeby społeczne, czy kształcić na poziomie ogólnym czy raczej specjalistycznym (Thieme 2009).

PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej jest dobrym przykładem na to, że zapewniając podaż wykwalifikowanych pracowników o danym profilu przyczynia się do modernizacji struktury ekonomicznej danego miasta i regionu. Oddziaływania tego nie można jednak ograniczyć wyłącznie do liczby absolwentów, ale również do ich jakości pod względem wiedzy, umiejętności i kompetencji, co potwierdza wysokie 3 miejsce wśród PWSZ w rankingu „Perspektyw” w 2013r. białskiej uczelni. Jeszcze bardziej cieszy również fakt, że PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej zajęła 1 miejsce w gronie najchętniej wybieranych szkół wyższych w Polsce spośród PWSZ.

Piśmiennictwo

1. Bielecka – Prus J., Czapka E. (2013), Studenci uczelni wyższych w regionie lubelskim. Ekspertyza naukowa. Projekt systemowy „Kapitał intelektualny Lubelszczyzny 2010 – 2013.
2. Drapińska A. (2013), Zarządzanie relacjami na rynku usług edukacyjnych szkół wyższych. PWN, Warszawa.
3. Forlicz S. (2012), Zastosowanie metod ilościowych w ekonomii i zarządzaniu, Wyd. CeDeWu, Warszawa.
4. Goranczewski B. (2011), Zarządzanie jakością w uczelni wyższej. Ujęcie holistyczne, W: J. Dworak, J. Jaworski (red.), Zarządzanie szkołą wyższą. Dylematy i wyzwania, Wyd. CeDeWu, Warszawa: 339-358.
5. Jagielski P., Żebrowska E. (2012), Szkolnictwo wyższe 2011. Dane podstawowe. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa.
6. Marszałek A. (2010), Rola uczelni w regionie. Difin, Warszawa.
7. Thieme J. K. (2009), Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku. Difin, Warszawa.
8. Ustawa z dnia 27 lipca 2005r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.).